

**Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського»**

Кафедра філософських і соціологічних студій та соціокультурних практик

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ
ЗАНЯТЬ, ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«СТРАТЕГІЇ ІНТЕРКУЛЬТУРАЛІЗМУ, МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ ТА
ТОЛЕРАНТНОСТІ В СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ»**

**для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти за
спеціальностями – В 10 Філософія та В 12 Культурологія та
музеєзнавство**

Одеса, 2026 р.

УДК: 1+101+12+13

*Затверджено на засіданні вченої ради Державного закладу
«Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського», протокол № 15 від 25 червня 2026 року.*

Рецензенти:

Кадієвська Ірина Аркадіївна, доктор філософських наук професор кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін Військової академії (м. Одеса)

Каранфілова Олена Володимирівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії, політології, психології і права Одеської державної академії будівництва та архітектури

Врайт Г. Я.

Методичні рекомендації для проведення практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Стратегії інтернаціоналізму, мультикультуралізму та толерантності в соціокультурній сфері»: метод. реком. Одеса : Університет Ушинського, 2026. 30 с.

Методичні рекомендації до практичних занять і самостійної роботи з дисципліни «Стратегії інтернаціоналізму, мультикультуралізму та толерантності в соціокультурній сфері» розроблені для здобувачів 1 курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальностей В 10 Філософія та В12 Культурологія та музезнавство. Вони охоплюють методичні рекомендації до форм проведення практичних занять, зміст навчальної дисципліни, критерії оцінювання за всіма видами контролю, рекомендації до виконання ІНДЗ (есе), словник термінів до дисципліни, список рекомендованої літератури.

З М І С Т

1. ПЕРЕДМОВА	4
2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ФОРМ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	7
3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	11
4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗА ВСІМА ВИДАМИ КОНТРОЛЮ	17
5. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ІНДЗ (ЕСЕ)	22
6. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ ДО ДИСЦИПЛІНИ	25
7. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	29

1. ПЕРЕДМОВА

У сучасному глобалізованому світі, де процеси міграції, цифровізації та транскордонної взаємодії стирають кордони, соціокультурна сфера стає головним майданчиком для формування інклюзивного та згуртованого суспільства. Ефективне функціонування такого суспільства неможливе без глибокого розуміння та правильного застосування стратегій інтеркультуралізму, мультикультуралізму та толерантності.

Актуальність вивчення дисципліни «Стратегії інтеркультуралізму, мультикультуралізму та толерантності» полягає в необхідності ефективного управління культурним розмаїттям. Ці знання є критично важливими для запобігання соціальним конфліктам, забезпечення євроінтеграційних та глобалізаційних процесів і формування інклюзивного суспільства.

Мета навчальної дисципліни «Стратегії інтеркультуралізму, мультикультуралізму та толерантності в соціокультурній сфері»: формування у здобувачів освіти теоретичних знань та практичних навичок щодо застосування стратегій толерантності, мультикультуралізму та інтеркультуралізму в умовах глобалізації та сучасних соціокультурних трансформацій.

Дозвіл на використання ШІ: здобувачам вищої освіти дозволено використання генеративних інструментів штучного інтелекту (ШІ) для виконання письмових робіт, наукових досліджень та інших завдань. Однак робота повинна містити оригінальні висновки, аналіз та критичне осмислення.

Можливість перезарахування результатів навчання, отриманих у неформальній освіті Мета: Ця можливість надається для сприяння індивідуальним освітнім траєкторіям, визнання попереднього досвіду та досягнень здобувачів, а також для оптимізації їхнього навчального навантаження.

Очікувані результати вивчення дисципліни:

знати:

- теоретичні моделі мультикультуралізму;

- генезис поняття та ідей толерантності;
- типи, види, функції, принципи толерантності;
- інтолерантність: екстремізм і ксенофобія, гандикапізм та шляхи подолання;

уміти:

- розрізняти теоретичні моделі мультикультуралізму;
- виділяти типи, види, функції, принципи толерантності;
- знаходити шляхи подолання інтолерантності.

Здобувачі, які використовують ШІ для допомоги у виконанні завдань, зобов'язані:

-у передмові зазначити факт використання ШІ у роботі.
 -пояснити як саме ШІ допоміг у створенні тексту (генерація ідей, перевірка фактів, формулювання висновків).

-пояснити, які частини тексту були створені за допомогою ШІ і в яких аспектах вносено власні корективи

Процедура визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті Перезарахуванню підлягають лише ті результати навчання (знання, вміння), які відповідають програмним результатам навчання або змісту навчальних тем дисципліни «Стратегії інтеркультуралізму, мультикультуралізму та толерантності в соціокультурній сфері».

ОПАНОВУЮЧИ ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗДОБУВАЧ ПОВИНЕН ДОТРИМУВАТИСЯ ПРИНЦИПІВ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ:

– сумлінно, вчасно й самостійно (крім випадків, які передбачають групову роботу) виконувати навчальні завдання, завдання проміжного та підсумкового контролю;

– бути присутнім на всіх навчальних заняттях, окрім випадків, викликаних поважними причинами;

- ефективно використовувати час на навчальних заняттях для досягнення навчальних цілей, не марнуючи його на зайві речі;
- сумлінно виконувати завдання з самостійної роботи, користуватися інформацією з надійно перевірених джерел, опрацьовувати запропоновані та додаткові літературні джерела та Інтернет-ресурси.

2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ФОРМ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Різновиди проведення практичних занять можуть бути досить різноманітними та визначаються змістом і специфікою теми, а також складом студентської аудиторії. Найпоширенішими формами організації практичних занять з філософії є: **відповіді на запитання, розгорнуті бесіди, виступи з рефератами, презентаціями, есе, доповідями, проведення інтерактивних дискусій, круглих столів тощо.** У процесі підготовки до практичного заняття кожен студент повинен детально ознайомитися з планом, що відображає зміст відповідної теми; опрацювати та осмислити власні конспекти лекцій; вивчити рекомендовану літературу; підготувати розгорнутий план, тези або конспект виступу за всіма питаннями теми.

Відвідування практичних занять є обов'язковим для студентів, оскільки їх пропуск позбавляє можливості глибоко усвідомити, закріпити та сформулювати цілісне уявлення щодо відповідної тематики.

Організація практичного заняття передбачає певну послідовність етапів. По-перше, заняття розпочинається вступним словом викладача, у якому визначається значущість теми, її мета, а також окреслюються форми та методи проведення. По-друге, більшість занять реалізується у формі інтерактивної дискусії, у процесі якої здійснюється поточний контроль знань студентів і перевірка виконання ними самостійних завдань. По-третє, розкриття змісту питань повинно супроводжуватися їх співвіднесенням з актуальними проблемами сучасності. Водночас студенти мають уважно слухати виступи одногрупників, активно долучатися до обговорення, що сприяє розвитку навичок дискусії, аналізу різних точок зору та аргументованого відстоювання власної позиції. Регулярні виступи сприяють збагаченню словникового запасу та формуванню вміння чітко і лаконічно висловлювати думки. Крім того, кожен студент повинен постійно вдосконалювати навички коректного використання фахової термінології. Після виступу відбувається колективне обговорення, під час якого викладач спрямовує дискусію на висвітлення ключових аспектів

проблеми та забезпечує участь усіх присутніх. Завершується заняття підсумковим словом викладача, де узагальнюються результати роботи, оцінюється рівень засвоєння матеріалу, виставляються бали та визначаються завдання на наступне заняття.

У межах практичного заняття студент має можливість ефективно засвоїти знання, сформувати вміння, навички та професійні компетентності, необхідні для подальшої практичної діяльності.

Для ефективного вирішення поставлених завдань доцільно використовувати такі форми інноваційного навчання.

Дискусія розглядається як форма навчальної діяльності, у межах якої студенти висловлюють власні міркування щодо проблеми, визначеної викладачем, що передбачає попередню підготовку у вигляді есе, тез або рефератів.

Групова дискусія виступає методом організації колективної діяльності, який забезпечує можливість впливу на позиції учасників через аргументоване обговорення, сприяє глибшому опрацюванню матеріалу та формуванню оптимальних рішень.

Доповідь (презентація) є формою публічного викладу навчального матеріалу, що може здійснюватися як викладачем, так і студентами, та спрямована на поглиблення знань.

Інтерактивні методи навчання базуються на активній взаємодії між викладачем і студентами, передбачають високий рівень залученості, творче переосмислення інформації та виконання різних видів завдань.

Дослідницький метод орієнтований на організацію навчання через самостійну пізнавальну діяльність студентів, що передбачає постановку проблем, формулювання гіпотез, збір та аналіз даних, узагальнення результатів і їх практичне застосування. Основними етапами дослідницького методу є: визначення теми, об'єкта і предмета дослідження; формулювання проблеми та гіпотез; вибір методів дослідження; збір і аналіз даних; перевірка гіпотез; формулювання висновків та їх застосування.

Пост-тестування використовується як засіб контролю знань студентів за результатами вивчення тем. Круглий стіл є ефективною формою обговорення актуальних проблем, що сприяє розвитку навичок діалогу та колективного пошуку рішень.

Наукова дискусія виступає важливою формою навчальної діяльності, у межах якої студенти аргументовано висловлюють власні позиції. Вона передбачає попередню підготовку письмових робіт, а її структура включає виступи та подальше обговорення. Оцінювання здійснюється як за якість презентації, так і за відповіді на запитання.

Есе розглядається як жанр науково-публіцистичного характеру, що поєднує індивідуальну авторську позицію з вільною формою викладу. Його мета полягає у чіткому та лаконічному висловленні власної думки щодо певної проблеми. Для есе характерні такі ознаки: наявність авторської позиції, оригінальність викладу, наближеність до розмовного стилю, обмеженість обсягу, образність і логічність викладу, а також відсутність претензії на вичерпний аналіз проблеми.

Структура есе включає невеликий обсяг, чітке визначення теми, актуальність, вступ і висновки, можливість використання додаткових матеріалів (схем, таблиць), посилання на джерела, а також вільну композицію, що відображає глибину знань і переконань автора.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ теми	Назва теми та форми проведення	денна
1	Тема 1. Теорія мультикультуралізму Вілла Кимлічки. <i>Форма проведення: семінар з виступами студентів.</i>	4
2	Тема 2. «Політика визнання» Чарльза Тейлора. <i>Форма проведення: вирішення практичних завдань</i>	4
3	Тема 3. Концепція мультикультуралізму Чандрана Кукатаса. <i>Форма проведення: семінар з виступами студентів.</i>	4
4	Тема 4. Теоретичні концепти діалогу культур Бгікху Пареха та культурних наративів Сейли Бенхабіб.	4

	<i>Форма проведення: семінар з виступами студентів.</i>	
5	Тема 5. Наукові студії мультикультуралізму Натана Глейзера. <i>Форма проведення: Семінар з елементами евристичної бесіди</i>	2
6	Тема 6. Генезис поняття та ідей толерантності. Актуальність поняття та ідей толерантності у сучасному суспільстві. Історико-філософський аспект поняття «толерантність». <i>Форма проведення: семінар з виступами студентів.</i>	2
7	Тема 7. Типи, види, функції, принципи толерантності. Інтолерантність.. <i>Форма проведення: семінар з виступами студентів.</i>	2
8	Тема 8. Інтолерантність: екстремізм і ксенофобія, гандикапізм. Шляхи подолання. <i>Форма проведення: диспут.</i>	4
Разом		26

3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ І ТЕОРЕТИЧНІ МОДЕЛІ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ.

Тема 1. Теорія мультикультуралізму Вілла Кимлічки.

Основні праці В. Кимлічки: "Лібералізм, спільнота та культура" (1989), "Мультикультурне громадянство" (1995). Основна теза Кимлічки: Індивідуальна свобода неможлива без захисту культурної приналежності, адже культура є тим "суцтекстуальним середовищем" (societal culture), яке дає людям контекст для здійснення життєвого вибору. Типологія етнокультурних груп. Національні меншини (National minorities). Поліетнічні групи / Іммігранти (Immigrant groups). Класифікація прав груп (Мультикультурні права). Ліберальні обмеження мультикультуралізму.

Тема 2. «Політика визнання» Чарльза Тейлора.

Визнання як базова людська потреба: Зв'язок між визнанням та ідентичністю (уявленням про себе та свої унікальні життєві цілі). Невизнання як форма пригнічення: Як хибні стереотипи та зневага можуть завдати реальної шкоди, перетворюючись на інструмент поневолення та замикаючи людину у фальшивому способі існування.

Історичні витоки двох форм визнання. Руйнування соціальної ієрархії: Перехід від до-модерних часів, де «честь» належала привілейованим станам, до сучасної концепції «гідності», притаманної всім людям. Егалітарний принцип: Виникнення політики рівної гідності, яка прагне до універсалізації та рівності прав для всіх громадян. Ідеал автентичності: Вплив Ж.-Ж. Руссо та романтизму. Ідея про те, що кожна людина має власний, оригінальний спосіб бути людиною, який потрібно віднайти всередині себе.

Дві протилежні моделі політики (ядро концепції). Політика рівної гідності (універсалізм): Сліпа до відмінностей. Вона базується на ідеї надання всім громадянам однакового набору прав та свобод. Мета — захистити людську гідність, незважаючи на культурні, етнічні чи релігійні відмінності. Політика відмінностей (мультикультуралізм): Вимагає визнання унікальної ідентичності кожної окремої групи чи особи. Ця політика стверджує, що ігнорування відмінностей є дискримінаційним, адже воно заганяє меншини в рамки домінуючої культури.

Критика лібералізму «сліпого до відмінностей». Лібералізм як специфічний культурний проект: Тейлор стверджує, що нібито «нейтральний» лібералізм не є

повністю вільним від цінностей. Часто він відображає стандарти та світогляд західної цивілізації. Проблема «виживання» культур: Для збереження своєї мови, традицій та ідентичності національним чи культурним меншинам (наприклад, франкоканадцям у Квебеку) недостатньо просто індивідуальних прав, їм необхідні колективні права та інституційний захист.

Принцип «взаємного визнання» (відкрите обговорення). Презумпція цінності культур: Тейлор закликає підходити до вивчення інших культур з презумпцією того, що вони мають цінність та заслуговують на повагу. Злиття горизонтів: Справжнє визнання не означає вимоги згоди з чужими поглядами, а передбачає готовність розширювати власні горизонти розуміння для вивчення та поваги до Іншого.

Тема 3. Концепція мультикультуралізму Чандрана Кукатаса.

Визначення лібертаріанського мультикультуралізму Ч. Кукатаса. Критика класичного ліберального підходу (Дж. Ролз, В. Кімлічка) та необхідність перегляду політики ідентичності.

Філософські засади концепції. Принцип свободи совісті: свобода вірити та діяти відповідно до своїх переконань як фундаментальне право індивіда. Свобода асоціацій: право людей об'єднуватися у групи та створювати власні правила (навіть неліберальні). Толерантність як головний критерій взаємодії: держава має бути «арбітром», а не промоутером певної культури.

Суспільство як «вільний архіпелаг». Метафора Кукатаса: суспільство не монолітний континент, а архіпелаг незалежних острівців-культур. Взаємодія спільнот базується виключно на добровільній згоді.

Ставлення до культурних меншин та держави. Відмова від державної підтримки (фінансування, квоти, привілеї) на користь культурного самовизначення. Право меншин на культурну автономію (зокрема, ведення власного діловодства чи освіти). Базовий мінімум держави — підтримання громадського порядку та запобігання насильству.

Головне право вразливих груп — право на вихід («right of exit»). Умови, за яких індивід може безперешкодно покинути свою консервативну чи релігійну громаду. Захист свободи всередині закритих спільнот через можливість їхнього розпаду.

Критика концепції Кукатаса. Проблема «захисту прав усередині груп» (як захистити членів громади від внутрішніх обмежень, якщо держава не втручається?). Можлива маргіналізація культур, що не мають ресурсів для самостійного виживання.

Тема 4. Теоретичні концепти діалогу культур Бгїкху Пареха та культурних наративів Сейли Бенхабїб.

Криза класичного лїбералїзму та необхіднїсть нової теорїї. Гомогеннїсть держави як мїф: неможливїсть їгнорування культурного розмаїття. Зїткнення мїж лїберальним унїверсалїзмом (наголос на правах їндивїда) та культурним партикуляризмом (вимоги визнання колективної їдентичностї). Перехїд вїд полїтики асимїляцїї до полїтики визнання (Ч. Тейлор).

Бгїкху Парех: Дїалог культур та плюралїстичний унїверсалїзм. Концепцїя людини: критика абстрактного їндивїда. Люди є культурно укорїненими їстотами. Внутрїшня множиннїсть культур: кожна культура не є монолїтною, вона мїстить рїзні голоси, постїйно розвивається ї взаємодїє з їншими. Плюралїстичний унїверсалїзм: не їснує єдиної, абсолютної «правильної» системи цїнностей чи способу життя. Дїалог як основа мультикультуралїзму: Взаємна критика та навчання мїж культурами. Переговори, в результатї яких виробляються загальновизнанї цїнностї. Дїалогїчно-конституїйована демократїя: створення полїтичних структур, де жодна культура не домїнує.

Сейли Бенхабїб: Культурнї наративи та делїберативна демократїя. Критика редукцїонїзму: вїдмова вїд концепцїї «сильного мультикультуралїзму» (зображення культур як статичних, їзольованих частин мозаїки). Культура як складний наратив: культури формуються через множиннї, часто суперечливї голоси всерединї групи. Культура — це спосїб, яким люди реконструюють межї мїж «нами» та «ними». Їнтерактивний унїверсалїзм: повага до людської гїдностї має поєднуватися з визнанням того, як культура формує життєвї їсторїї їндивїдїв. Делїберативна демократична модель: Максимальна культурна дискусїя та дебати в публїчному просторї. Гарантування свободи виходу з культурної/релїгїйної групи (freedom of exit). Вирїшення дилем громадянства в умовах розмаїття.

Порївняльний аналїз концепцїй. Схожїсть: обидва мислителї вїдкидають есенцїалїзм ї уявляють культури як динамїчнї, вїдкритї системи, що постїйно трансформуються через спїлкування. Розбїжностї: *Погляд на учасникїв дїалогу*: Парех фокусується на дїалозї мїж самими культурами (як цїлїсними спїльнотами). Бенхабїб наголошує на дїалозї мїж конкретними їндивїдами у межах громадянського суспїльства. *Межї втручання держави*: Бенхабїб вїдстоює прїоритет правового та конституїйного унїверсалїзму, критикуючи культурнї практики, що порушують права жїнок чи меншин всерединї групи. Парех пропонує бїльш релїативїстський пїдхїд до унїверсальних лїберальних норм.

Тема 5. Науковї студїї мультикультуралїзму Натана Глейзера.

Теоретико-методологічні засади концепції Н. Глейзера. Визначення мультикультуралізму: Комплекс процесів, що розкривають множинність культур на противагу домінуючій національній культурі. Концепт «Плавильного котла» (Melting Pot): Історичний аналіз того, як ідея «переплавлення» різних етносів в одну націю виявилася нездатною поглинути та асимілювати афроамериканців та інші меншини. Відмова від універсалізму: Перехід від теорій «сліпоти до кольору шкіри» (colorblindness) до політики визнання ідентичності.

Причини та передумови виникнення мультикультуралізму. Афроамериканський чинник як каталізатор: Н. Глейзер доводив, що мультикультуралізм став своєрідною «ціною» суспільства за нездатність чи небажання повноцінно інтегрувати афроамериканців так само успішно, як це було зроблено з європейськими іммігрантами. Посилення етнічного відродження: Вплив Руху за громадянські права у США на трансформацію суспільної свідомості.

Наслідки та майбутнє мультикультуралізму. Універсалізація явища: Відома теза Глейзера про те, що хоча мультикультуралізм викликає багато суперечок, «ми всі тепер мультикультуралісти» через об'єктивні реалії суспільства. Проблема єдності нації: Чи загрожує визнання множинності культур цілісності держави та громадянським зв'язкам?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ТОЛЕРАНТНОСТІ.

Тема 6. Генезис поняття та ідей толерантності. Актуальність поняття та ідей толерантності у сучасному суспільстві. Історико-філософський аспект поняття «толерантність».

Генезис поняття та історико-філософський аспект. Етимологія поняття. Походження від латинського *tolerantia* (терпіння, витривалість, стійкість). Еволюція від медичного/біологічного значення до морально-філософської категорії.

Античність: зародження ідей діалогу та поміркованості. Сократ, Платон та Аристотель: пошук істини через діалог, повага до опонента, ідея "золотої середини". Скептицизм та стоїцизм: визнання недосконалості людського знання та необхідність внутрішньої духовної свободи. Епоха Відродження та Реформації: боротьба за віротерпимість. Загострення релігійних конфліктів та необхідність суспільного примирення. Ідеї Еразма Роттердамського та Мішеля

де Монтеня. Класична філософія Нового часу: формування ліберальної концепції. Джон Локк («Лист про віротерпимість», 1689 р.): толерантність як основа релігійної та громадянської свободи. Межі толерантності (віротерпимість до всіх, крім атеїстів та фанатиків). Вольтер та ідеї Просвітництва. Знаменитий вислів: «Я не поділяю ваших переконань, але я готовий віддати життя за ваше право їх висловлювати». Німецька класична філософія та марксизм. Іммануїл Кант: толерантність як повага до автономії особистості. Георг Вільгельм Фрідріх Гегель: діалектика толерантності та межі свободи. Сучасні філософські парадигми. Екзистенціалізм (Ж.-П. Сартр), концепції мультикультуралізму та діалогу культур (М. Бахтін, В. Лекторський, П. Рікер). Від нейтральної терпимості до активної взаємодії.

Толерантність як універсальна цінність сучасного суспільства. Аксіологічний вимір: толерантність як найвища гуманістична цінність, ознака високої духовної та інтелектуальної культури особистості. Правовий та політичний аспект. Захист прав людини, свободи совісті та переконань. Толерантність як запобіжник авторитаризму, дискримінації та тоталітаризму. Соціальні та культурні функції. Забезпечення злагодності у плюралістичному суспільстві. Міжкультурна та міжконфесійна комунікація в умовах глобалізації.

Актуальність толерантності в сучасному суспільстві. Виклики ХХІ століття: глобалізація міграційних процесів, міжнародний тероризм, локальні війни, інформаційне та політичне протистояння. Українські реалії. Толерантність як необхідна умова єдності нації, консолідації громадянського суспільства та протидії зовнішнім гібридним загрозам. Межі толерантності. Де проходить межа між толерантністю та потуранням злу? Недопущення толерантності до проявів насильства, расизму, ксенофобії, тероризму та порушення базових прав людини. Толерантність та ідентичність. Збереження власної національної/культурної ідентичності при одночасному шанобливому ставленні до іншого світогляду. Толерантність у повсякденному житті: професійна етика, спілкування, побудова інклюзивного середовища та психологічна культура.

Тема 7. Типи, види, функції, принципи толерантності.

Види (типи) толерантності. За сферами суспільного життя: Міжетнічна (національна) — повага до традицій, мови, культури інших народів. Релігійна — терпимість до віросповідання та релігійних переконань інших людей. Політична — сприйняття різних політичних поглядів, партій та ідеологій.

За соціальними взаємодіями: Гендерна — толерантне ставлення до представників іншої статі, подолання стереотипів. Міжпоколіннева (вікова) —

повага до людей похилого віку, молоді та дітей. Міжособистісна — толерантність у повсякденному спілкуванні. Толерантність до людей з інвалідністю (інклюзія).

Функції толерантності. Гармонізація суспільства. Забезпечення мирного співіснування в умовах різноманіття. Психологічна захищеність. Зниження рівня агресії, тривожності та конфліктності. Стимулювання розвитку. Відкритість до нових ідей, діалогу та культурного взаємообміну.

Принципи толерантності. Базуються на міжнародних стандартах (наприклад, Декларації принципів толерантності ЮНЕСКО).

Тема 8. Інтолерантність: екстремізм і ксенофобія, гандикапізм. Шляхи подолання.

Дискримінація. Обмеження або позбавлення прав певних груп за ознакою раси, статі, віку, релігії чи стану здоров'я. Екстремізм та агресія. Використання тиску, погроз або насильства для нав'язування власних поглядів. Ксенофобія. Відраза, ворожість або страх щодо іноземців, чужинців, представників інших культур. Сегрегація, сексизм, расизм. Упереджене та негативне ставлення до іншої особи чи групи на основі її приналежності до певного соціального або біологічного класу. Булінг, мобінг. Систематичне цькування в освітньому чи трудовому середовищі через те, що людина чимось виділяється.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗА ВСІМА ВИДАМИ КОНТРОЛЮ

Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	бали	Критерії
Практичні завдання	0 балів	Завдання не виконано
	1-2 бали	Здобувач відтворює незначну частину навчального матеріалу, має поверхові уявлення про предмет вивчення, неаргументовано висловлює думку. Використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконує практичні завдання за умови сторонньої допомоги.
	3-4 балів	Знання здобувача є достатньо повними, він самостійно застосовує відповідний навчальний матеріал, виконуючи практичні завдання; аналізує, робить висновки. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але припускається неточностей. Здобувач самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали виконуючи практичні завдання. Виконані завдання у цілому відповідають вимогам, хоча мають незначні огріхи.
	5 балів	Здобувач володіє міцними знаннями, оперує ними при виконанні практичних завдань. Самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали виконуючи практичні завдання. Не припускається помилок при їхньому виконанні. Здобувач виступає експертом практичних завдань, що виконали однокурсники.
Самостійна робота	0 балів	Завдання не виконано
	1 бал	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; виконує елементарні прийоми практичних завдань.
	2 бали	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; самостійно та за допомогою викладача може виконувати частину практичних завдань; знає послідовність виконання завдання; практичні завдання містять багато суттєвих відхилень від установлених вимог, при їх виконанні потребує систематичної допомоги викладача.
	3 бали	Здобувач самостійно і логічно відтворює фактичний і

		теоретичний матеріал та наводить приклади; володіє навчальним матеріалом і використовує набуті знання, уміння у стандартних ситуаціях; самостійно виконує практичні завдання відповідно до методичних рекомендацій; практичні завдання мають окремі помилки; користується необхідними навчально-методичними матеріалами.
	4 балів	Здобувач володіє глибокими знаннями, демонструє відповідні компетентності, використовує їх у нестандартних ситуаціях, самостійно працює з інформацією у відповідності до поставлених завдань; систематизує та узагальнює навчальний матеріал; самостійно користується додатковими джерелами інформації; без похибок виконує та аналізує практичні завдання.
ІНДЗ (есе)	0 балів	Завдання не виконано.
	1-2 бали	Зміст есе відповідає предмету дисципліни, має загальний реферативний характер, демонструє несамостійність у розв'язанні завдань, текст не визначає ключову практичну проблему і не відповідає структурі доповіді. Презентація до захисту роботи не підготовлена.
	3-5 балів	Зміст есе відповідає предмету дисципліни, має описовий характер, містить поняття, має граматично не вчитаний текст, не визначає ключову практичну проблему. Стиль написання есе не відповідає формальним та науковим вимогам, але не заперечує оригінального викладу опрацьованого матеріалу. Інтерпретація обраної проблематики містить пізнавальне значення, але не пов'язує фундаментальні проблеми минулого з актуальними дилемами. Текст есе не містить власних розмірковувань, які можуть бути контр-аргументами думкам обраного філософа. При аналізі обраної проблеми здобувач не достатньо використовує поняттєвий філософський інструментарій. При захисті своєї роботи використовує презентацію з ілюстративними матеріалами до своєї розвідки.
	6-8 балів	Зміст есе відповідає предмету дисципліни, демонструє переважно академічність, містить аналітику і узагальнення, має неінформативні посилання, оперує поняттями, визначає ключову практичну проблему. Стиль написання есе відповідає формальним та науковим вимогам. Інтерпретація обраної проблематики містить пізнавальне значення, але

		недостатньо пов'язує фундаментальні проблеми минулого з актуальними дилемами. Текст есе містить власні розмірковування, які можуть бути контр-аргументами думкам обраного філософа, але вони не викладені у зрозумілій науковій аргументованій формі. При аналізі обраної проблеми здобувач використовує поняттєвий філософський інструментарій. При захисті своєї роботи використовує презентацію з ілюстративними матеріалами до своєї розвідки.
	9-10 балів	Зміст есе відповідає предмету дисципліни; робота носить самостійний характер, містить авторську аналітику і узагальнення, прямі і непрямі цитування з посиланнями на основне джерело, включає оперування поняттями, повністю визначає ключову практичну проблему. Стиль написання есе відповідає формальним та науковим вимогам, але не заперечує оригінального викладу опрацьованого матеріалу. Інтерпретація обраної проблематики містить пізнавальне значення, але також пов'язує фундаментальні проблеми минулого з актуальними дилемами. Текст есе містить власні розмірковування, які можуть бути контр-аргументами думкам обраного філософа, і викладені у зрозумілій науковій аргументованій формі. При аналізі обраної проблеми здобувач використовує поняттєвий філософський інструментарій. При захисті своєї роботи використовує презентацію з ілюстративними матеріалами до своєї розвідки.

Критерії оцінювання підсумкового контролю (екзамен)

Для навчальної дисципліни «Стратегії інтернаціоналізму, мультикультуралізму та толерантності в соціокультурній сфері», яка за навчальним планом передбачає підсумковий контроль у формі усного екзамену, відводиться 20 балів. Здобувач може скласти екзамен, якщо кількість отриманих впродовж вивчення дисципліни балів (не менше 40). Накопичені здобувачем бали під час вивчення навчальної дисципліни не анулюються, а сумуються. Підсумкова оцінка не може бути меншою за кількість балів, накопичених здобувачем освіти унаслідок поточного контролю.

Оцінювання відповідей на питання екзамену проводиться згідно наступних критеріїв.

Бали	Критерії
0 балів	Здобувач не відповідає на запитання.

1-5 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; використовує елементарні прийоми виконання практичного завдання.
6-10 балів	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; виконує частину практичного завдання.
11-15 балів	Здобувач надає відповіді на запитання в цілому правильні, але здобувач припускається помилок у визначеннях. Здобувач робить власні висновки, наводить приклади практичного використання; виконує практичне завдання з незначними огріхами.
16-20 балів	Здобувач надає відповіді на запитання повні, обґрунтовані, логічно побудовані, з прикладами практичного використання; відповідаючи, здобувач розмірковує, робить власні висновки виконує правильно практичне завдання.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90-100)	Здобувач демонструє міцні знання навчального матеріалу в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, правильно й обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях; реалізує теоретичні положення навчальної дисципліни виконуючи практичні завдання у галузі філософії. Знає: теоретичні моделі мультикультуралізму; генезис поняття та ідей толерантності; типи, види, функції, принципи толерантності; інтолерантність: екстремізм і ксенофобія, гандикапізм та шляхи подолання. Уміє: розрізняти теоретичні моделі мультикультуралізму; виділяти типи, види, функції, принципи толерантності; знаходити шляхи подолання інтолерантності. Оцінка нижче 100 балів обґрунтовується недостатнім розкриттям теоретичних питань навчальної дисципліни, або тим, що студент проявляє невпевненість в тлумаченні теоретичних положень чи складних практичних завдань.
Добре (82-89 В)	Здобувач демонструє знання, володіння матеріалом в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, робить на їхній основі аналіз можливих ситуацій. Знає: теоретичні моделі мультикультуралізму; генезис поняття та ідей толерантності; типи, види, функції, принципи толерантності; інтолерантність: екстремізм і ксенофобія, гандикапізм та шляхи подолання. Уміє:

	розрізняти теоретичні моделі мультикультуралізму; виділяти типи, види, функції, принципи толерантності; знаходити шляхи подолання інтолерантності. При виконанні практичних завдань, здобувач самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких є незначною.
Добре (74-81 C)	Здобувач знає : теоретичні моделі мультикультуралізму; генезис поняття та ідей толерантності; Уміє : розрізняти теоретичні моделі мультикультуралізму; знаходити шляхи подолання інтолерантності. Помилки у відповідях не є системними, впевнено працює за алгоритмом.
Задовільно (64-73 D)	Здобувач не володіє системними знаннями з дисципліни. Не Знає : теоретичні моделі мультикультуралізму. Не Уміє : розрізняти теоретичні моделі мультикультуралізму. Самостійно вирішує завдання за зразком, допускає значну кількість неточностей, помилок, котрі усуває під керівництвом викладача, підтримки з боку однокурсників.
Задовільно (60-63 E)	Здобувач поверхнево опанував навчальний зміст, передбачений програмою навчальної дисципліни, володіє основними положеннями на мінімально допустимому рівні. Знання щодо екзистенціалізму буття несистемні, фрагментарні. Виконання практичних завдань, формалізоване: є відповідність алгоритму, виконує практичні завдання за підтримки з боку викладача зі значними труднощами; демонструє нестійкі навички міжособистісної взаємодії, але відсутнє глибоке розуміння логіки філософських процесів у мистецтві.
Незадовільно (35-59 FX)	Здобувач має фрагментарні знання, опанувавши менше половини обсягу навчального змісту, передбаченого програмою навчальної дисципліни. Відсутнє цілісне усвідомлення навчального матеріалу. Здобувач працює пасивно, практичні завдання виконує переважно з помилками, виправляє помилки лише при виконанні нескладних практичних завдань. Здобувач допускається до повторного складання заліку.
Незадовільно (0-34 F)	Здобувач не виконує вимоги програми навчальної дисципліни: не сформовані знання уміння та навички. Здобувач не допускається до заліку та проходить повторне вивчення дисципліни.

5. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ІНДЗ

Вимоги до написання есе з дисципліни «Стратегії інтеркультуралізму, мультикультуралізму та толерантності в соціокультурній сфері»

Формальні вимоги

- Написання есе є обов'язковим
- Тема есе, обрана студентом, повинна бути узгоджена з лектором
- Тематична література для написання есе повинна бути узгоджена з лектором у години, призначені для консультацій або електронним шляхом
- Есе повинне бути написаним або надрукованим на листках паперу формату А 4
- Обсяг тексту – від 2 до 5 сторінок.
- Окрім обов'язкового прочитання фрагменту першоджерела, автор есе може послуговуватися додатковою допоміжною літературою, на яку повинен робити посилання в тексті. Список використаних джерел подається у кінці есе (на окремій сторінці) і не враховується до загального об'єму праці.

Наукові вимоги

Есе на обрану тему повинне складатися з двох частин:

1. Перша (коротка) – 1 сторінка – присвячена загальному введенню у тематичну проблематику обраної філософської проблеми; окресленню базових світоглядних, історичних, соціальних та культурних передумов, у межах яких постали саме ці філософські ідеї.

2. Друга (довга) присвячена ширшому аналізу обраної філософської проблеми; повинна базуватися на самостійно опрацьованому фрагменті першоджерела; містити аргументовані власні рефлексії, що сформовані на підставі презентації, аналізу та інтерпретації конкретних поглядів, думок, міркувань конкретного філософа.

3. Автор повинен врахувати, що формат есе передбачає самостійну аналітичну працю, яка повинна переконати, що він старанно опрацював обрану проблематику.

4. Текст есе повинен містити власні розмірковування, які можуть бути контр-аргументами думкам обраного філософа, але мають бути викладеними у зрозумілій науковій аргументованій формі.

5. При аналізі обраної проблеми автор повинен використовувати поняттєвий філософський інструментарій

Критерії оцінювання індивідуального навчально-дослідного завдання (есе)

Критерії оцінювання есе	Бали
Кр. 1. Розкриття сенсу висловлювання	
Сенс есе розкритий або зміст відповіді дає уявлення про його розуміння.	2
Сенс есе не розкритий, зміст не дає уявлення про його розуміння.	0
Кр. 2. Характер і рівень теоретичної аргументації	
Тема розкрита з опорою на відповідні поняття, теоретичні положення, висновки.	4
Наведені окремі, що стосуються теми, поняття, але вони не зв'язані між собою і елементами аргументації.	2
Аргументація на теоретичному рівні відсутня (смісл головних понять не пояснено; висновок відсутній) або використовуються поняття, положення і висновок, не пов'язані безпосередньо з темою.	0
Кр. 3. Якість фактичної аргументації	
Факти і приклади взяті з різних джерел: ЗМІ, філософії, літератури, історії, факти з особистого соціального досвіду і власні спостереження (наведено не менше 2-х прикладів з різних джерел).	4
Аргументація дається з опорою лише на власний соціальний досвід і бачення або наведений(і) приклад(и) з одного джерела.	2
Фактична інформація відсутня або наведені факти не відповідають положенню, що розглядається.	0
Максимальний бал	10

Орієнтовні теми есе з Стратегії інтеркультуралізму, мультикультуралізму та толерантності в соціокультурній сфері:

1. Лібералізм проти комунітаризму: пошук балансу між правами індивіда та правами культурної спільноти (за працями В. Кімліки та Ч. Тейлора).
2. Філософські межі толерантності: від терпимості до активного визнання «Іншого» (на основі концепцій М. Уолцера).
3. Універсалізм та релятивізм: чи існують загальнолюдські цінності, чи кожна культура є закритою монадою?
4. «Кінець мультикультуралізму»: чому політики Європи заявляли про провал інтеграційних моделей і як це вплинуло на філософський дискурс?
5. Толерантність як слабкість: чи може надмірна толерантність загрожувати ідентичності та безпеці приймаючого суспільства?
6. Геттоїзація суспільства: ризик ізоляції етнічних та релігійних груп замість їхньої інтеграції.
7. Постмодернізм та мультикультуралізм: як деконструкція єдиної істини сприяє легітимації різних культурних наративів?
8. Проблема культурної апропріації: де проходить межа між культурним обміном та експлуатацією спадщини меншин?
9. Глобалізація vs Локалізація: феномен стирання національних культур під тиском уніфікації та реакція на нього у вигляді локальних ідентичностей
10. Мультикультуралізм в Україні: унікальний історичний досвід поліетнічності та виклики сьогодення.

6. СЛОВНИК ТЕРМІНІВ З ДИСЦИПЛІНИ

Словник термінів є важливою складовою вивчення дисципліни «Стратегії інтеркультуралізму, мультикультуралізму та толерантності в соціокультурній сфері», оскільки він забезпечує глибоке та правильне розуміння основних понять і категорій курсу. Без належного розуміння термінології студентам важко аналізувати зміст навчального матеріалу, формувати власні судження та використовувати здобуті знання на практиці.

Необхідність словника пояснюється тим, що більшість понять дисципліни мають багатогранний і абстрактний характер.

Важливість словника полягає також у тому, що він сприяє розвитку мислення та мовної культури студентів. Засвоєння спеціальної термінології допомагає точніше висловлювати думки, аргументовано відстоювати власну позицію та вести наукову дискусію.

Крім того, словник термінів виконує навчально-довідкову функцію. Він полегшує самостійну роботу студентів, допомагає швидко знаходити пояснення незрозумілих понять та краще орієнтуватися у змісті дисципліни. Це особливо важливо в умовах сучасної освіти, де значна увага приділяється самостійному навчанню, критичному мисленню та здатності працювати з різними джерелами інформації.

Отже, словник термінів є необхідним елементом вивчення дисципліни «Стратегії інтеркультуралізму, мультикультуралізму та толерантності в соціокультурній сфері», оскільки він забезпечує точність розуміння ключових понять, сприяє розвитку критичного мислення, підвищує ефективність навчання та допомагає формуванню світоглядно зрілої особистості.

А — В

Акультурація — процес взаємодії та взаємовпливу культур, у результаті якого відбувається засвоєння однією культурою елементів іншої (зазвичай меншини переймають традиції більшості).

Асиміляція — процес, при якому представники однієї етнічної чи культурної групи втрачають свою ідентичність і повністю переймають культуру іншої панівної групи.

Бікультуралізм — здатність індивіда або групи вільно орієнтуватися, розуміти та використовувати цінності, норми та мови двох різних культур.

Взаємоповага — визнання цінності іншої особи чи групи людей, їхніх прав, переконань та культурних особливостей; основа толерантних відносин.

Г — Е

Глобалізація — процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції, що призводить до стирання кордонів та збільшення інтенсивності міжкультурних контактів.

Гетерогенність — різноманітність суспільства за расовими, етнічними, релігійними, мовними чи соціальними ознаками.

Дискримінація — будь-яке пряме чи непряме обмеження прав, привілеїв або надання переваг певним особам чи групам за ознакою раси, віку, статі, релігії чи національності.

Емпатія — здатність усвідомлено розуміти емоційний стан іншої людини, співпереживати їй та ставити себе на її місце.

Етноцентризм — схильність оцінювати явища навколишнього світу та культури інших народів крізь призму традицій і цінностей власної етнічної групи, вважаючи її вищою за інші.

І — К

Ідентичність культурна — усвідомлення людиною своєї належності до певної етнічної, соціальної чи культурної спільноти, прийняття її цінностей та норм.

Інклюзія — процес реального включення всіх громадян (незалежно від їхніх фізичних, культурних чи соціальних відмінностей) у активне суспільне життя.

Інтеграція — процес об'єднання розрізнених груп, культур чи народів у єдине ціле при збереженні ними своєї культурної своєрідності.

Інтеркультуралізм — стратегія управління культурним різноманіттям, яка наголошує на активному діалозі, взаємодії та обміні між різними культурами в межах єдиного суспільства.

М — П

Маргіналізація — стан індивідів чи груп, які опинилися на межі різних культур, не ототожнюючи себе повністю з жодною з них, що часто веде до втрати соціальних зв'язків.

Міжкультурна комунікація — процес безпосереднього або опосередкованого спілкування між представниками різних лінгвокультурних спільнот.

Мультикультуралізм — концепція та державна політика, спрямована на визнання, збереження та розвиток культурного різноманіття в межах однієї держави або суспільства.

Плюралізм (культурний) — принцип, що допускає існування та розвиток багатьох різнорідних культурних, політичних чи релігійних поглядів у межах одного суспільства.

Полікультурність — наявність у суспільстві багатьох різних культур, які співіснують разом, незалежно від того, чи проводяться спеціальні політики для їхньої підтримки.

Предупередження (упередження) — наперед сформовані негативні судження, думки чи емоції щодо певної групи людей та її окремих представників, засновані на стереотипах.

Р — С

Расизм — ідеологія та соціальна практика, що базується на переконанні про перевагу однієї раси над іншою та використовується для виправдання дискримінації.

Релігійна толерантність — терпиме ставлення до свободи совісті, віросповідань та релігійних обрядів інших людей.

Сегрегація — примусове відокремлення або територіальне розмежування груп населення за расовою, етнічною, гендерною або релігійною ознакою.

Соціальна адаптація — процес пристосування індивіда або соціальної групи до нових соціальних умов чи культурного середовища.

Соціокультурна сфера — сукупність інститутів, норм, цінностей та практик, що регулюють суспільне життя, освіту, мистецтво, дозвілля та взаємодію між людьми.

Стереотип — стійкий, спрощений та узагальнений образ або уявлення про представників певної соціальної чи етнічної групи.

Т — Ф

Толерантність — здатність без агресії, свідомо та з повагою сприймати думки, поведінку, спосіб життя та традиції, які відрізняються від власних.

Транскультурність — стан, коли ідентичність людини формується під впливом багатьох культур, виходячи за межі однієї національної чи етнічної приналежності.

Фемінізм (у контексті культури) — соціокультурний рух та теорія, що виступає за гендерну рівність, подолання патріархальних стереотипів та дискримінації за статевою ознакою.

Фобія (соціальна) — ірраціональний страх, упередженість або ненависть до чогось чужого чи незнайомого (наприклад, ксенофобія).

7. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Атаманюк З. М. Свобода як фактор соціокультурних трансформацій сучасного українського суспільства : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 316 с.
2. Толерантність як аксіологічна основа професійної культури поліцейського : колективна монографія / Т. Кононенко, В. Аксьонова, Г. Мухіна та ін.; за заг. ред. Т. Кононенко. Київ: Алерта, 2024. 234 с.
3. Філософія: підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.
4. Філософія: підручник / за ред. Є.Р. Борінштейна. - Одеса: Університет Ушинського, 2021. – 350 с.
5. Культурологія: Підручник. Одеса: Університет Ушинського, 2023. – 433 с.

Додаткова

1. Akhmadova, S. F. The reflection of multicultural values in american and azerbaijani literature (based on Saul Bellow's "Herzog" and Gurban Said's "Ali and Nino" novels) [Електронний ресурс] = Відображення мультикультурних цінностей в американській та азербайджанській літературі (на матеріалі романів Сола Беллоу «Герцог» та Гурбана Саїда «Алі і Ніно») / S. F. Akhmadova // Закарпатські філологічні студії. — 2025. — Вип. 43, т. 2. — С. 218-225.
2. Ботіка, Т. С. Мультикультуралізм як основа збереження національно-державної ідентичності / Т. С. Ботіка, А. О. Соловей // Політикус. — 2024. — № 6. — С. 92-96.
3. Вraith Г. Я., Даниленко А. Вплив культурних відмінностей на процес навчання та соціалізацію : Матеріали XII Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Освіта та соціалізація особистості» (18-19 квітня, 2024 р., Одеса). Одеса, 2024. С. 50-54.
4. Вraith Г. Я., Чумак Є. О. Національний менталітет як категорія філософського осмислення в умовах соціокультурної трансформації. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. Одеса : Гельветика. 2023. №4. С. 63-69.
5. Вraith Г. Я., Даниленко А. В. Культурний геноцид як порушення основних прав людини: вплив на культурну ідентичність та свободу вираження. *Проблема геноциду: виклики сучасного суспільства*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Одеса, 23-24 січня 2025 р. С. 31-34.
6. Ільганаєва В. Соціальні комунікації: словник-довідник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2022. 328 с.
7. Родян М.В. Полікультурність та історичний наратив: виклики сучасності. Матеріали VIII Всеукраїнської наукової інтернет-конференції

«Освіта та соціалізація особистості» 24-25 квітня 2021 р. Одеса: Університет Ушинського, 2020. С. 41-43.

8. Слуцький, Я. С. Загальна характеристика досліджень компетенцій, спрямованих на формування мультикультурної особистості іноземного студента / Я. С. Слуцький // Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки. — 2020. — № 3. — С. 120-124.

9. Филик, О. З. Сутність, зміст і рамки мультикультуралізму в теорії та практиці управління соціокультурним розмаїттям: концептуальний вимір / О. З. Филик // Регіональні студії. — 2023. — № 35. — С. 33-41.

Інформаційні ресурси:

1. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : URL : <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Одеська національна наукова бібліотека : URL : <http://odnb.odessa.ua/>.
3. Бібліотека Університету Ушинського : URL : <https://library.pdpu.edu.ua/>